

İon'lar, Dor'lar, Aiol'lar*Buraların Kyros'un Eline Geçmesi*

141. Lydia'lıların Perslere boyun eğmesinden hemen sonra, İon'larla Aiol'lar Sardes'e, Kyros'a elçiler gönderdiler, Kroisos'la nasıl bağlı idilerse, kendisinin egemenliğini de aynı koşullarla tanımaya hazır olduklarını bildirdiler. Kyros bu önerilere bir öğütlü hikâye ile cevap verdi: Bir flütçü denizde balıklar görmüştü, dedi, gelip kıyıya vursunlar diye flüt çalmaya başladı. Ümidi boşa çıkınca bir balık ağı buldu, çok balık tuttu; sonra boyuna oynayan balıklara bakarak şöyle dedi: "Ben size flüt çalarken hiçbiriniz sudan çıkıp oynamadınız, şimdi de böyle oynayıp durmayın artık". Kyros'un İon'lara ve Aiol'lara karşı böyle konuşmasının nedenleri vardı; daha önce Kroisos'tan ayrılışınlar diye elçiler göndermiş, ama onlar kulak asmamışlardı, şimdi her şey olup bittikten sonra dediğine geliyorlardı. Öfkenin etkisiyle verdiği cevap bu oldu. Bu cevap kendilerine getirilince, Miletos'tan gayri öbür İon siteleri kalelerine kapandılar, Panionion'da toplandılar; zira Kyros, Lydia'lılara uygulanan aynı koşullar için yalnız Miletos'lularla antlaşmıştı. Bütün öbür İon'lar, oy birliğiyle Sparta'ya elçiler yollayıp yardım istemeye karar verdiler.

İonia

142. Panionion'da toplanan İon'lar, kentlerini bizim yeryüzünde bildiğimiz en güzel gökyüzü altında ve en güzel iklimde kurmuşlardır. Ne daha kuzeydeki bölgeler, ne de daha güneyde kalanlar İonia ile bir tutulamaz, hatta ne doğusu, ne de batısı; kimisi soğuk ve ıslak, kimisi sıcak ve kurak olur. Dile gelince, hepsi aynı ağız kullanmazlar; dört değişik konuşmaları vardır. Güneyden başlayarak ilk kentleri Miletos'tur; hemen sonra Myus ve Priene gelir; Karia'da kurulmuş olan bu kentler, aynı bölge dilini konuşurlar. Lydia'da Ephesos, Kolophon, Lebedos, Teos, Klazomenai, Phokaia vardır. Bunların dili daha önce saydığımız kentlerin diline hiç uymaz, hepsi de ortak bir bölge dili konuşurlar. Bunlardan başka üç İon kenti daha vardır ki, ikisi Samos ve Khios adalarında, üçüncüsü Erythrai anakaradadır. Bunlardan Khios ve Erythrai aynı bölge dilini konuşur, Samos'luların ise kendilerine özgü ayrı bir dilleri vardır. Böylece birbirinden ayrı dört bölge dili çıkmış olur ortaya.

143. Bu İon'lar içinde bir tek Miletos'lulardı korkudan kurtulmuş olanlar, çünkü Kyros'la aralarında antlaşma vardı; adalarda oturanların da bir korkusu olamazdı; zira, Finike'liler henüz Perslerin egemenliği altına girmiş değillerdi, Perslerin de kendi gemileri yoktu. — Söz konusu olan on iki kent İon dünyasında yalnız şu özellikle ayrılır: Bu dönemde zaten güçsüz olan Yunan soyunun en güçsüz olanları, en az hatırı sayılanları İon'lardı; Atina dışında hiçbirini önemsenmiyordu. Bundan ötürü öbür İon'lar ve özellikle Atinalılar bu adı kabul etmiyorlar, kendilerine İon denilmesini istemiyorlardı; bugün bile, bana

kaia'ya dönmek için ant içtiler. Sonra Kyrnos'a doğru yelken açtılar; ama yarısından çoğu sıla özlemi çekmeye ve yurtlarının alışılmış havasını düşünerek yakınmaya başlamışlardı, antlarından döndüler ve gemilerini Phokaia'ya çevirdiler. Andından dönmeyenler Oinussa adalarından kalkarak yollarına devam ettiler.

166. Kyrnos'a vardıkları zaman beş yıl, oraya ilk olarak yerleşmiş olan kolonlarla ortak yaşadılar, tapınaklar kurdular. Bütün çevrede çapul yaptıkları için Etrüsk'ler ve Kartaca'lılar aralarında anlaşarak, bunlara karşı her biri altmış gemi ile sefer açtılar. Öbür yandan Phokaia'lılar da altmış gemi donattılar ve Sardunya denizi denilen denizde düşmana karşı yürüdüler. Bir deniz savaşı oldu; bu Phokaia'lılar için bir çeşit Kadmos yenilgisiydi (37), zira gemilerinin kırk tanesi batmış, kalan yirmisinin de mahmuzları kırılmış, işe yarar hali kalmamıştı. Alalia'ya dönerek kadınlarını ve çocuklarını aldılar, eşyalarından gemiye yüklenebilecek ne varsa hepsini yüklediler, sonra Kyrnos'u bırakarak Rhegium'a gittiler.

167. Batan gemilerin tayfaları Kartaca'lılarla Etrüsk'ler arasında kur'a ile bölüşmüştü; (Etrüsk'ler arasında bulunan) Agylla'lılar (38) en büyük bölümü aldılar, kendi yurtlarına göturdüler ve orada taş tutarak öldürdüler. O günden beri Agylla'da taş tutularak öldürülmüş olan Phokaia'lıların yattıkları yerden, insan ya da küçük büyük herhangi bir hayvan geçse çarpılır, sakat kalır. Agylla'lılar Delphoi orakline başvurup, ne yapsak da suçumuz bağışlansa, diye sormuşlar. Pythia onlara, Agylla'da bugün de hâlâ yapılmakta olan şeyi yapmalarını buyurmuş, yani kurban ettikleri Phokaia'lılar adına büyük güreşler ve binicilik yarışmaları tertiplerler ve arkasından kurbanlar keserler. Bu Phokaia'lılar işte böyle ölmüşlerdir. Öbürleri, Rhegium'a sığınanlar, oradan Oinotria'ya geçmişler ve bugünkü Elea kentini kurmuşlardır; Poestum'lu birisinden öğrenmişlerdir ki, Pythia, Kyrnos derken, onlara kutlanacak bir kahraman adı vermek istemişti, yoksa bir ada alıp, koloni haline getirin demek istememişti, bu Elea kentini bunu öğrendikten sonra kurmuşlardır (39).

168. İonia'daki Phokaia kentinin akıbeti böyle oldu; Teos'luların başına da aşağı yukarı aynı şey gelmiştir. Vaktaki Harpagos toprak teraslar sayesinde surlarını ele geçirdi, hepsi de gemilerine atlayıp Trakya'ya gittiler, orada Abdera kentini kurdular; bu kentin temellerini onlardan önce Klazomenai'li Timesios atmıştı; ama Trakya'lılar onu kovdukları için yararlanamamıştı; Abdera'da yerleşen Teos'lular onu Yarı-Tanrı katında tutarlar.

169. Köle olmaktansa yurdundan olmayı yeğ tutan İonia'lılar yalnız bunlardır. Öbür İonia'lılar Miletos'lular dışında, hepsi de, göç edenler gibi, Harpagos'a karşı durmuşlar, savaşmışlar ve hiçbiri yurdunu korumak için yiğitlik göstermekten geri kalmamıştır. Ama yenilmişler, ele geçmişlerdir ve her biri gene kendi yurdunda kalarak yenenin buyruğu altına girmişlerdir. Miletos'lular, da-

ha önce de söylemiş olduğum gibi, kendiliklerinden Kyros'a bağlanmışlardı ve çekinecek bir şeyleri yoktu. İonia, böylece, ikinci kez boyunduruk altına girmiş oluyordu. Harpagos, anakaradakilere baş eğdirdikten sonra, adalardaki İon'lar da, aynı akıbete uğramaktan korkarak, Kyros'a kendiliklerinden teslim olmuşlardır.

170. İon'lar, başlarına gelenlere rağmen, her zamanki gibi Panionion toplantılarına devam ediyorlardı. Bana anlattıklarına göre, Priene'li Bias onlara kurtarıcı bir yol göstermiştir ki, eğer kabul edilseydi, Yunanlılar arasında en mutluları kendileri olacaklardı; ortak bir donanma ile Sardunya'ya gidip orada bütün Yunanlılar için bir tek site kurmalarını söylemiş; böyle olsaydı kölelikten kurtulacak, mutluluğa erişeceklerdi, zira aralarında adaların en büyüğünü bölüşecekler, öbür adaları da egemenlikleri altına alacaklardı; öbür türlü olursa, diyordu, yani İonia'da kalırlarsa onlar için artık özgürlük düşünülemezdi. Priene'li Bias'ın Yunanlılara, yıkımdan sonra verdiği öğüt işte budur. Aslında damarlarında Finike kanı akan Miletos'lu Thales'in, hem de yıkımdan önce, vermiş olduğu fikir de çok iyiydi. O, İonia'nın orta yerlerine düşen Teos'ta kurulacak bir tek yüksek meclisin tanınması fikrini kabul ettirmek istemişti, kentler gene özgür halklar olarak kendi kendilerini yönetmekte devam edeceklerdi. Bu adamların İonia'lılara verdikleri fikirler bunlardır.

Karia — Kaunos — Lykia

171. İonia'ya baş eğdiren Harpagos, Karia'lılar, Kaunos'lular ve Lykia'lılar üzerine yürüdü; yanında İonia'lıları ve Aiolia'lıları da götürüyordu. — Bu üç ulustan birisi, Karia'lılar, anakaraya adalardan gelmişlerdir. Eskiden Leleg adı altında adalarda otururlardı ve Minos uyruğundaydılar; bana anlatılanlara pek uymamakla beraber, vergi vermezlermiş, yalnız Minos vergi istediği zaman, ona gemilerde çalışacak adamlar gönderirlermiş. Ve Minos, savaşları kazandığı ve birçok ülkeye baş eğdirdiği için, Karia'lı soyu da, o zamanlar soyların en ünlüsü ve en kalabalığı olmuş. Şu üç şeyi onlar bulmuşlardır ve Yunanlılar da onlardan almışlardır: Savaş başlığının üzerine konulan sorguç, kalkan üzerine işaretler kazımak bize onlardan geçmiştir ve bir de kalkanı tutmak için kulp yapmak da onların icadıdır; o zamana kadar kalkan elle kulpundan tutulmaz, boyundan geçirilen bir kayışla sol omuz üstüne alınır ve böyle kullanılırdı. — Çok sonraları Dor'lar ve İon'lar, Karia'lıları adalardan çıkarmışlar, onlar da bunun üzerine anakaraya göçmüşlerdir. Girit'lilerin Karia'lılar için anlattıkları budur; ama Karia'lıların kendileri bunu kabul etmezler; onlar anakaranın yerlisi olduklarını ve hep şimdiki adlarını taşıdıklarını söylerler. Mylasa'da Karia Zeus'üne ait çok eski bir tapınak gösterirler ki buraya, kardeş uluslar olarak Mysia'lılar ve Lydia'lılar da kabul edilirlerdi; zira, diyorlar, Lydos ve Myros, Kar'ın kardeşleriydiler. Bu iki ulus bundan ötürü kabul ediliyordu; ama başka soylardan olanlar, Karia dili konuşsalar bile, bu tapınağa sokulmazlardı.

177. Mısır en bereketli çağlarını Amasis döneminde yaşamıştır sayılır; ırmak hiçbir zaman toprağa bu kadar bereket getirmemiştir, toprak insanlara hiçbir zaman bu kadar çok ürün vermemiştir; toplam olarak, diyorlar, Mısır'da kent sayısı yirmi bini buluyordu. Gene bu Amasis, Mısırlıların her yıl hükümdara mal beyanında bulunması zorunluluğunu koymuştur, bu yasaya uymayan ya da geçim kaynaklarının doğru ve haklı olduğunu kanıtlayamayan Mısırlının kafası kesiliyordu. Atinalı Solon bu kuralı Mısır'dan alıp Atina'da uygulamıştır; orada bugün de yürürlüktedir ve çok akıllıca bir kuraldır.

178. Amasis Yunanlılarla dost olmuş, bunlardan bazılarını tanıdığı özel yararlarından başka Mısır'a uğrayan, ama orada yerleşmeyi düşünmeyenlere, kendi tanrıları için tapınma yerleri yapabilsinler diye yerler ayırmıştır. Bu tapınaklardan en büyüğü ve en çok rağbet göreni Hellenion tapınağı adıyla anılanıdır; bunu şu siteler ortaklaşa yaptırmışlardır: İonia'dan Khios, Teos, Phokaia, Klazomenai; Dor'lardan Rhodos, Knidos, Halikarnassos, Phaselis, Aiolia'lılardan yalnız Mytilene. Bu tapınak bu sitelerindir; zaten ticaret komiserlerini de bunlar gönderirlerdi; bu tapınak üzerinde bunlardan başka hak iddiasına kalkanlar haksızlık etmiş olurlar. Aigina'lılar kendi hesaplarına bir Zeus tapınağı, Samos'lular bir Here ve Miletos'lular bir Apollon tapınağı kurmuşlardır.

179. Eskiden Mısır'ın tek ticaret limanı Naukratis'ti; başkası yoktu; Nil'in öbür ağzılarından birine yanaşan bir tüccar onu bilerek yapmadığına yemin etmek zorundaydı; önce bilerek yapmadım, e yemin ederek kendini savunacak, sonra yeniden denize çıkacak ve Kanol ağzına gitmek üzere yelken açacaktı; eğer rüzgâr ters esiyor, geminin yürümesine elvermiyorsa, malını Nil gemilerine aktarır ve Naukratis'e Delta'yı dolaşarak giderdi. Bu kente böyle bir tekel tanınmıştı.

180. Şimdiki Delphoi tapınağının yapımı için Amphiktyon'lar (83) üç yüz talant bir hesap çıkarmışlardı (eski tapınak kazaya uğramış, yanmıştı), Delphoi'lular bunun dörtte birini ödeyeceklerdi. Bunun üzerine kent kent dolaşıp yardım toplamaya başladılar; Mısır'dan aldıkları yardım özellikle büyük oldu, Amasis bir talant şap verdi; buna karşılık Mısır'da yerleşmiş Yunanlıların verdikleri hepsi topu topu yirmi mana'ydı.

181. Amasis, Kyrene'lilerle bir dostluk ve bağlanma antlaşması yaptı. Ayrıca, onlardan bir de kadın almak istedi, belki bir Yunanlı kadın edinmiş olmak için, belki de Kyrene'lilerle daha sıkı bağlar kurmuş olmak için. Kentin etkili kişilerinden, kimilerine göre Battos'lardan, kimilerine göre Arkesilaos'lardan ya da belki Kritobulos'lardan bir kızla evlendi; kızın adı Ladike'ydi; ama bu kadınla yatmak istediği zaman dermansızlığa düşüyor, kadını elde edemiyordu; oysa başka kadınlarla olduğu zaman böyle bir engelle karşılaşmıyordu. Her seferinde böyle oldu. Sonunda Amasis, Ladike adındaki bu kadına: "Hatun, dedi, sen bana büyü yaptın, kendin de ölümden kurtulamayacaksın; hiçbir kadı-

entrikayı öğrenmiş olan vali, Hermippos'a, Histiaios'un mektuplarını sahiplerine vermesini, alacağı cevapları da gene kendisine getirmesini söyledi. Böylece suç ortakları meydana çıkmış ve Artaphrenes bu fırsattan yararlanarak pek çok Persin canına kıymıştır.

5. Sardes'de bu işler olurken, bu yandan umudunu yitiren Histiaios'u Khios'lular, kendi isteği üzerine, Miletos'a götürmüşlerdi. Ama zaten Aristagoras'tan kurtulmuş olduklarına şükreden Miletos'lular, ülkelerine yeni bir tyrannın gelmesi için hiç de iştahlı görünmüyorlardı. Histiaios gece vakti Miletos'a zorla girmeye kalktı: Bir Miletos'lu, onu bacağından yaraladı. Ülkesinden geri atıldı ve yeniden Khios'a döndü; Khios'lulardan gemi alamayınca Mytilene'ye geçti ve kendisine küçük bir donanma vermeleri için Lesbos'luları kandırabilirdi; Lesbos'lular onun için sekiz trirem donattılar ve onunla beraber Bizans'a doğru yelken açtılar. Orada boğazları tutarak Karadeniz'den çıkan gemileri yalamaya başladılar. Histiaios'un emirlerine baş eğenlere dokunmuyorlardı.

6. Histiaios ve Mytilene'liler bu seferi yürütürlerken, Miletos'da da kara ordusu ile desteklenen önemli bir donanma bekleniyordu. Pers generalleri birleşmişler, bütün birliklerini tek ordu halinde toplamışlardı ve öbür sitelere önem vermeyerek doğru Miletos üzerine yürüyüşe geçmişlerdi. Deniz kuvvetleri içinde savaşa en çok iştahlı olanlar Fenike'lilerdi; kısa süre önce boyun eğmiş olan Kıbrıs'lılarla Kilikia'lılar ve Mısırlılar da onlarla beraber geliyorlardı.

Lade Adası Bozgunu

7. Böylece Miletos ve İonia'nın geri kalan yerlerine karşı sefer açılmış oluyordu. Durumu öğrenen Miletos'lular, Panionion'a elçiler gönderdiler; orada görüşmeler yapıldı ve Perslere karşı kara ordusu çıkarmamaya karar verildi; Miletos'lular kalelerini kendileri savunacaklardı, yedekte bir tek gemi bırakmadan büyük bir donanma hazırlanacak ve Miletos'u gemilerden oluşan bir kale ile savunmak üzere hemen Lade'de toplanacaklardı (Lade, Miletos önündeki küçük adadır).

8. Bu karar alındıktan sonra gemilerini tam takım donatan İonia'lılar, Lesbos'daki Aioli'lar da yanlarında olduğu halde toplantı yerine geldiler; savaş düzenleri şöyleydi: Miletos'lular doğu yönünde, donanmanın sağ kanadını tutacaklardı; saf halinde seksen gemi dizilmişlerdi; onlardan sonra Priene'nin on iki, Myus'un üç gemisi geliyordu, Myus gemilerinden sonra Teos'luların on yedi gemisi vardı; Teos gemilerinden sonra Khios'un yüz gemisi sıralanıyordu; onlardan sonra Erythrai ve Phokaia gemileri dizilmişlerdi, Erythrai sekiz, Phokaia üç gemiyle katılmışlardı. Phokaia'lılardan sonra Lesbos'luların yetmiş gemisi geliyordu; en son, batı ucunda Samos'luların altmış kadırgası uzanıyordu. Toplam olarak, donanmaya üç yüz elli üç gemi katılmış oluyordu.